

Felipe II: “Avisado de Ferrol, que hay falta de calafates”.

O CAPITÁN ALONSO DE OROZCO, UN LOBO DE MAR EN MANIÑOS

Lucía Costas, Carola Macedo e Henrique Sanfiz

Entre xullo de 1588 e maio de 1589 acaeceron feitos que mudaron a política naval da época. O fracaso do intento de invasión de Inglaterra e o inmediato ataque de Drake á Coruña, fan que Felipe II decida converter a Ferrol nunha das principais bases da costa Norde e Oeste da península, lugar de refuxio, reparación e construción de barcos. Nesa decisión é razoable pensar que tiveron influencia dous homes: Por unha banda, Martín de Bertendona, o único almirante -dun total de 8- que sobrevive ao intento de invasión de Inglaterra -o episodio coñecido como a Armada Invencible en xullo de 1588-. Tamén o capitán Alonso de Orozco, xentilhome do duque de Medina Sidonia, quen mandaba a Gran Armada que en 1588 intenta invadir Inglaterra. O capitán Orozco estableceráse logo no Pazo da Ribeira, en Maniños onde residirá nos 30 últimos anos da súa vida.

A última década do reinado de Felipe II será unha época dunha profunda crise económica e demográfica no conxunto da Corona, pero Ferrol convírtese nunha excepción e beneficiarase das decisións gubernamentais de localizar na ría a base naval. Comezan a construción dos castelos de San Felipe e da Palma e a instalación da fábrica de bizcocho ou fornos reais en Neda. O carácter de base naval verase reforzado pola escola de artilleería que funciona na cidade en 1590. As series de impostos recollidas polo historiador Juan Granados, reflexan nesa década unha vizosidade económica insólita en toda a península.

Segundo o historiador Manuel Gracia Rivas, o ataque inglés á Coruña en maio de 1589 provocou:

“unha gran conmoción ao poñer de manifesto, unha vez máis, a capacidade do enemigo para operar nas propias costas peninsulares e aínda que a acción fracasara, non podía ocultarse a realidade dun desembarco da infantería inglesa en chan español e a evidencia de que varias cidades se sentiran seriamente amenazadas durante os días de asedio. (...) Tomouse a decisión de trasladar a toda a armada ao porto de Ferrol, o cal reunía,

polo seu emprazamento xeográfico, as mellores condicións para o cumprimento destas misións”¹.



A Armada na Xornada de Inglaterra, no primeiro plano o "San Martín"

A comezos de 1590, atopábanse fondeadas en Ferrol un total de 47 unidades, entre galeóns, galeazas, pataches, zabras e faluas.

Unha expedición cara Bretaña parte o 7 de setembro de 1590 do porto de Ferrol. Para o envío de tropas de reforzo se utilizaron naves de maior porte pertencentes á Armada que baixo o mando de Don Alonso de Bazán permanecían no peirao ferrolán. Así en outubro de 1592, o Almirante Martín de Bertendona manda unha escuadra de 17 navíos e 2.000 soldados.

Destacaba o galeón “*San Bernabé*”, que era “*quién tomó la almiranta inglesa el año pasado*”.

BERTENDONA CHEGA A FERROL COA “RAGAZZONA”

Martín de Bertendona participa da denominada “*Armada Invencible*” ao mando da escuadra do Levante, integrada por 10 grandes buques mercantes requisados en portos italianos. Volve do episodio da Gran Armada á fronte da “*Ragazzona*”, un buque construído en Venecia, de 1294 toneladas, 30 canóns, 80 mariñeiros e 333 soldados. Fondea na ría de Muros despois dunha travesía de moitas millas, de Lisboa ata o canle da Mancha, bordeando Inglaterra por Escocia e o Mar do Norde e retornando á península polo Océano Atlántico. Sen arboladura, achégase á Coruña e opta finalmente por refuxiarse no porto de Ferrol. Encalla na punta Fornelos, na entrada da ría de Ferrol. Toda a tripulación pode chegar a terra e incluso salvan artillería e canóns do buque. Coñece polo tanto nas propias carnes, as posibilidades de refuxio e de abrigo que ofrece a ría ferrolá. Bertendona será o único almirante dos oito da Gran Armada, que mantén o seu posto en decembro de 1588. Felipe II reclama os seus consellos e orientacións para o deseño da política naval. En Ferrol permanece e aquí sairá en novas expedicións da Armada nos anos 1590 e 1591. Comunícalle ao rei a falta de calafates na zona e Felipe II respóndelle do seguinte xeito:

“Martín de Vertandona mi capitan general de una escuadra de naos de mi armada habiendoseme avisado de Ferrol que hay falta de calafates para el

1. GRACIA RIVAS, M. *La campaña de Bretaña (1590-1598) Una amenaza para Inglaterra*, en “Cuadernos monográficos del instituto H/Lrtorzkt y Cultura Naval” 20 (1993).

apresto de las naos de mi Armada por que no se allan ningunos en aquella tierra ni alrededor muchas leguas ni tampoco en portugal y por ser tan necesario que la dicha armada salga a navegar con todad la brevedad pudiere y considerando que estando tan adelante (adelantada) la fabrica de los galeones no serán ahí menester tantos calafates como hasta aqui emvió a mandar al capitan Ojeda que saque de ellos los más que se pudieren y que procurando juntar de otros también los que se pudieren los embie a la dicha Ferrol los unos y los otros con toda la mas brevedad posible en navios pequeños y muy lijeros y para que esto se pueda hazer con la que se desea le embio dos mil ducados y por que para ello habrá menester vuestro favor y ayuda os mando que se lo hagais dar asistiendole a todo, y ayudando por una parte lo que se pudiere pues veis de la importancia que es el llegar alla con mucha brevedad, que en que assi lo hagais me servireis mucho"².



Soldados s. XVI

ALONSO DE OROZCO: UNHA VIDA MILITAR E FAMILIAR

Alonso de Orozco pertenceu a unha familia fidalga cuxos membros exerceran a carreira militar desde tempo inmemorial. O seu pai, Francisco de Orozco, e seu avó Antonio de Orozco foron militares; o seu irmán Gaspar Olarte de Orozco, xenro e segundo de a bordo de Martín de Bertendona, chegaría a ser Almirante da Armada de Biscaia e outro, o capitán de artillaría Antonio de Orozco, provedor da xente de guerra do Miño ao Douro, segundo o mesmo sinala nun expediente da Real Audiencia de Galicia³.

Coñecemos a vida militar do Capitán Orozco, grazas a diversas cartas que el mesmo envía ao Rei, e a varios despachos con nomeamentos, que localizamos no Arquivo de Simancas. Dita documentación pertence ás décadas dos anos oitenta e noventa do século XVI e ocupa uns catorce anos da vida deste militar. Se temos en conta a data do seu falecemento en 1643, as datas dos citados expedientes e a súa participación, segundo os mesmos, na xornada das Illas Terceiras de 1582, podemos situar o seu nacemento c.a.

2. UI. BERTENDONA PAPERS.

3. ARG. Fondo de la Real Audiencia. Sig. 17/98.

1560 e o seu ingreso na Armada en 1578. Os fitos principais da súa carreira foron os seguintes:

Xornada das Illas Terceiras de 1582

En xullo de 1582 tivo lugar un enfrontamento, no cal a flota española baixo o mando de Álvaro de Bazán derrotou en San Miguel de Azores (Illa Terceira) á flota francesa que apoiaba ao pretendiente á coroa portuguesa Don Antonio, Prior de Crato; dese modo Felipe II asegurábase a coroa do país veciño. Mortos o rei portugués Sebastián I e o seu sucesor o Cardeal Infante Don Enrique, Felipe II reclama o trono portugués, como primo do defunto rei; para iso envía ao Duque de Alba e a Álvaro de Bazán a Lisboa, con tropas por terra e mar. En 1582 Felipe II controlaba xa Portugal e o pretendiente refúxiase en Azores onde recibe axuda do reino de Francia e das tropas do florentino Filippo Strozzi. Desde Lisboa partirán 36 barcos capitaneados por Álvaro de Bazán, entre eles, o galeón “*San Martín*”: buque portugués de 48 canóns e mil toneladas, a bordo do cal atopábase Alonso de Orozco. Esta flota enfrontárase a unha escuadra francesa, superior en número, o 26 de xullo de 1582. Logo dunha soada vitoria as tropas españolas regresan a Lisboa. Volverá Álvaro de Bazán novamente ao arquipélago en xullo de 1583, facéndose en dúas semanas co control das illas e obrigando ao aspirante ao trono portugués a fuxir a Francia.

Nomeamento de Xentilhome de Artería

En Lisboa, o 1 de Xaneiro de 1588, Juan de Acuña, capitán xeral de artillería, en nome do Rei, entrégalle o despacho de Xentilhome de Artería. Nesas datas estábanse preparando as tropas para a Xornada de Inglaterra ou Gran Armada. Alonso ascende na súa carreira militar, será o seu xefe inmediato o Capitán Alonso de Céspedes:



Expedición a Illa Terceira. Monasterio do Escorial

“tendo eu boa relación da calidade e partes de vos Alonso de Horozco e en consideración do que haveis servido ao Rei o noso señor e confío lle servi-

reis adiante hei ter por ben de elixiros e nomearvos como por virtude da presente vos elixo e nomeo por un dos devanditos vinte gentiles homes da dita Artilleria para que ides servindo nela como tal en todo o que se ofrecer á dita orde e disposición do devandito capitán Alonso de Céspedes"⁴.

polo novo posto recibirá de soldo doce escudos da dez reais cada un ao mes e chegando a terra unha ración ao día para o seu cabalo. A mediados do século XVI o grado de Xentilhome de artillería era equiparable a ou que hoxe en día é un oficial da armada. Había un Xentilhome cada tres pezas de artillería.

A Xornada de Inglaterra ou Gran Armada

A Gran Armada saíu de Lisboa o 30 de Maio de 1588, baixo o mando de Alonso Pérez de Guzmán el Bueno, sétimo duque de Medina Sidonia, compoñiana 130 barcos, entre os que se atopaba a capitana "*San Martín*", que portaba a insignia ducal -Alonso forma parte da súa dotación como xentilhome do duque-. Chegaron á Coruña e de alí partiron cara á Canle da Mancha o 22 de Xullo. O 31 de xullo, o "*San Martín*", enfróntase por primeira vez co buque insignia "*Ark*" capitaneado por Howard, e co "*Revenge*" de Drake, rescatando o 2 de Agosto ao galeón "*San Juan*", a piques de ser apresado; tras unha serie de escaramuzas o "*San Martín*" chega a Gravelinas, onde é rodeado e atacado. Logo dun longo periplo polas costas de Escocia e Irlanda, sufrindo moitas penalidades, a capitá regresa a Santander o 21 de Setembro de 1588, onde a dotación padecerá un grave brote epidémico, posiblemente de tifus:

*"que por el mes de septiembre del año pasado de 1588, vino al puerto de esta villa de Santander, el armada real de que fue general el duque de Medina Sidonia y desembarcó entre muy gran cantidad de gente de mar y guerra, la mayor parte de ellos destrozados y fatigados y se repararon en esta dicha villa y sus barrios y los vecinos de esta dicha villa y sus barrios los acogieron (...) y de esto se causó enfermedad grande en esta villa y murieron gran parte de los vecinos y ha oído decir que fue en cantidad de mas de seiscientas personas con pequeños y grandes"*⁵.

A dotación do "*San Martín*", de 300 homes de guerra e 177 de mar, tivo 151 baixas e numerosos feridos, entre eles o propio Alonso que perde un brazo dun balazo, quizais en Gravelinas. Un médico certificaría este acontecemento:

4. AGS. Guerra Antigua. Leg. 510.

5. GRACIA RIVAS, M., *La sanidad en la jornada de Inglaterra (1587-1588)*, Editorial Naval, Madrid (1988), 360-361.

“la capitana donde en la postrera escaramuza que se tubo con el enemigo perdió el brazo derecho de un balazo de artillería donde gasto en la cura la poca hacienda que tenía”⁶.

“Al capitán Alonso de Orozco contenido en este memorial he visto y tiene cortado totalmente el brazo derecho junto a la coyuntura del codo, que según parece ha sido de valazo y esta sin genero de esperançã de poder aprovechar del y es de manera que forçosamente ha menester un criado que le vista y assi es muy justo que su Magestad le haga merced y porque es verdad lo firme en 18 de Junio de 1596”⁷.

O contador da Armada Coco de Calderón narra o feito no seu memorial da Xornada de Inglaterra *“y otro balazo á Alonso de Orozco, gentil hombre de la artillería, que fue el derecho”⁸.*

Segundo lle declara o Duque de Medina Sidonia ao rei nunha relación posterior á xornada, *“de toda la gente de mi servicio que eran como 60, se me an muerto y enfermado, de manera que con sólo dos me e hallado”⁹.* Un deles é Orozco, segundo se reflexa na súa folia de servizos.

Nomeamento de Capitán do “León Negro”

En 1589, tralo ataque da flota inglesa á Coruña, decídese o traslado da Armada a Ferrol, o 8 de outubro de 1589 chegan á citada cidade os buques procedentes de Lisboa. Entre a súa tripulación atopábase Alonso de Orozco. En 1590 o rei Felipe II pregunta ao Consello de Guerra que facer coa Armada, e o Consello responde:

“se escojan 15 ó 20 naves gruesas y juntándole otros 12 ó 15 filibotes, poniendo en ellas la gente de guerra más escogida que pudieren llevar de los Tercios que están dedicados para ella... corran las costas de estos reinos y limpien y aseguren estos mares de corsarios y aguarden y recojan las flotas de Indias y que las demás naves se despidan y la infantería que sobrase se meta en los presidios y de esta manera se ahorrará de mucha costa y podrá V.M. entretenerse y aguardar a mejor tiempo y coyuntura para hacer la empresa principal”¹⁰.

6. AGS. Guerra Antigua. Leg. 394-312.

7. AGS. Guerra Antigua. Leg. 472-249.

8. Relación de lo sucedido á la real armada del Re/ nuestro Señor, de ques capitán general el Duque de Medina Sidonia, desde que salió de la Coruña, adonde se recojió después que salió de Lisboa con el temporal que le dio, escrita por el contador Pedro Coco de Calderón.

9. U1. BERTENDONA PAPERS.

10. GRACIA RIVAS, M. *La campaña de Bretaña...O.c.*, 41-56.

Como consecuencia desta orde, o 20 de xuño de 1590, Alonso de Orozco recibe o nomeamento, polo capitán xeral Alonso de Bazán, de capitán do “León Negro”, un filibote¹¹ holandés pertencente á Armada, co que realizaría dúas viaxes a Bretaña:

“por quanto alguno de los siete filibotes holandeses que sirven en esta armada están sin capitanes, uno de los cuales es el nombrado León Negro y conviniendo al servicio de su Majestad nombrar persona de suficiencia práctica y experiencia de las cosas de la mar que sea capitán del sabiendo que estas y otras buenas partes concurren en la de vos Alonso de Orozco.....por tenor de la presente os nombro por capitán de dicho filibote nombrado León Negro”¹².

“hizo dos viajes a Bretaña en compañía de Sancho Pardo y Pedro de Cúbiauri¹³ en los que les tomaron cinco navios ingleses”¹⁴.

Estes filibotes atracaban no porto de Ferrol de forma periódica e estaban dispostos para a protección da costa dos ataques de corsarios, e formando parte con outros vinte e cinco navíos da armada dunha escuadra baixo o mando de Sancho Pardo Osorio, colaboraban na defensa das tropas católicas bretoas, ao mando do duque de Morcoeur, que loitaban contra Enrique IV no cerco de Brest¹⁵.

Navío “San Andrés”. A xornada das Azores de 1591

En 1591, por orde de Alonso de Bazán, traspásase toda a dotación que tiña o “León Negro” ao “San Andrés”, para participar ese mesmo ano na “Xornada das Azores”.

“y el año de noventa y uno por orden del general don Alonso Vaçan se emvarco con la gente de artillería que tenia en el dicho león negro en el galeón Santandres por estar el dicho galeón falto de artillería y marineros y se allo en la toma de lalmiranta inglesa”¹⁶ “assi mismo fue sirviendo en la jornada que hizo la dicha armada el año 1591 a las islas de las flores y tercera”¹⁷.

11. O filibote era un tipo de barco orixinario dos Países Baixos, adaptado a súas augas pouco profundas, de fondo moito mais plano que as naos e de gran lixereza; tiña unha capacidade de unhas 200 o 300 toneladas e acabou sendo o barco por excelencia dos rebeldes holandeses. PAZZIS PI CORRALES, M. DE. *La Armada de los Austrias*, “Real Sociedad de Amigos del País y Dpto. de Historia Moderna de la Universitat de Valencia”, Valencia 2001, 148.

12. AGS. Guerra Antigua. Leg. 510.

13. Sancho Pardo era realmente o xeneral Sancho Pardo Osorio e Pedro de Zubiaur un recoñecido mariño vasco da segunda metade do século XVI. Logrou vitorias de sona contra os ingleses. Felipe II nomeouno cabo dunha escuadra de filibotes e capitán xeral dunha escuadra de navíos da Armada.

14. AGS. Guerra Antigua. Leg.472-249/ Leg. 510/135

15. VV.AA. *Historia de Ferrol*, Coruña, Vía Láctea Editorial, 1999, 140-145.

16. AGS. Guerra Antigua. Leg. 505-128.

17. AGS. Guerra Antigua. Leg. 510 / Leg. 394-312.

No verán de 1591, Felipe II ordena que unha flota cruce o Atlántico en dirección a Novo Mundo, os ingleses tiveron noticia desta navegación e decidiron apostarse, cunha gran escuadra de galeones e mercantes corsarios ao mando de Howard, nas inmediacións das Azores. En agosto partiron da Península 52 naves de Alonso de Bazán e 6 filibotes portugueses, ao chegar ás Azores foron avisados da localización dos buques ingleses e estes igualmente dos españois; Alonso de Bazán dividiu as súas tropas para atacar á flota inglesa por dúas fronteas. O día 11 de Setembro comezou o ataque, que finalizou coa



Ataque ao *Revenge*

fuxida dos ingleses e o apresamiento do antigo barco de Drake o “*Revenge*” comandado polo vice-almirante Richard Grenville; no abordaxe a este barco sufriron grandes desperfectos o “*Ascensión*” e a urca¹⁸ de Luís Coytiño, o “*San Andrés*”, onde se atopaba Alonso de Orozco. O “*Ascensión*” afúndese o mesmo día do abordaxe, o “*San Andrés*” ao día seguinte logo de ser rescatada o seu tripulación; a flota inglesa que fuxira chegou maltreitada ao seu país, non sen antes sufrir as súas naves corsarias o ataque de Francisco Coloma que lles fixo varias presas.

Nomeamento de Capitán do navío chamado “A nosa Señora de Ajuda”

En Madrid, o 1 de Xuño de 1592, Alonso de Bazán nomea a Alonso de Orozco, capitán da zabra¹⁹ “*Nosa Señora de Ajuda*”:

“cierto que estas y otras buenas partes concurren en la de vos el Capitan Alonso de Orozco que de doce años a esta parte haveis servido a su Majestad en las ocasiones que se han ofrecido en el dicho tiempo y particularmente en la jornada de Inglaterra siendo uno de los Xentilhommes del Artilleria y al presente estais continuando de Capitan del filibote nombrado Leon Negro desde el año pasado de 1590 que os eleji por tal y que yo

18. A urca era un tipo de embarcación similar a unha fragata, moi ancho no centro e duns 40 m de eslora, podía ser de carga para o transporte de mercancías ou de guerra, foi utilizada ata o século XVIII.

19. Aínda que a este barco se lle cita tamén como una nao era realmente unha zabra. A zabra era un buque de dous paos, orixinario do País Vasco. Facían a travesía entre España e América nuns 30 días, era rápido e con gran capacidade de carga, levaban tamén armamento, substituíu a Flota de Indias no caso dalgún perigo. O seu tonelaxe era dunhas 150 o 170 toneladas, aínda que algunhas alcanzaron as 600. PAZZIS PI CORRALES, M., de. *O.c.*, 147.

os he visto servir a sido a satisfacción mia, he tenido por bien de elegiros y nombraros por Capitan del dicho navio nombrado Nuestra Señora de Ajuda, con las preeminencias, honras, gracias, mercedes, exenciones y libertades que por la dicha raçon os tocan y las que han tenido, tienen y goçan los demás quean sido y son Capitanes de navios de la dicha Armada real” ”y el demás tiempo de Capitán de la çabra nombrada la Ajuda”²⁰.

“el dicho general le nombro por capitán de la nao Nuestra Señora de Ajuda habiendo otros capitanes que lo pretendían (...) a los demás capitanes que llegaron aquí antes que el dicho dio Vuestra Majestad a 29 escudos de entretenimiento y al dicho no se le an dado hasta agora”²¹.

O Capitán Orozco atópase ao mando desta nave ata mediados de 1593 cando, por orde do Rei, devolve o barco xunto a outros cinco galeones á coroa de Portugal. Despois mantense á espera de destino ou entretido. Os memoriais da súa actividade na Armada terminan a finais do S. XVI, e en 1596 solicita a concesión dunha praza morta -praza vacante- en Lisboa ou en Galicia, pide que teñan en conta a súa historial e a súa circunstancia de mutilado de guerra:

“en consideracion de lo susodicho ya que peleando de los enemigos le llevaron el brazo derecho, Le haga meced de una plaza muerta en Portugal o Galicia conforme a la calidad de su persona y servicios”²².

En 1598 morre Felipe II e sucederalle o seu fillo Felipe III. En 1603 morre Isabel I de Inglaterra. O seu sucesor Jacobo I era partidario dunha política menos belicosa, e ambos países asinan a paz de 1609 que durará ata 1624. Os ingleses absteríanse de axudar aos rebeldes holandeses, comprometéanse a tolerar aos católicos ingleses e a abandonar a piratería atlántica; os españois, pola súa banda, renunciarían a nomear un rei católico para Inglaterra e permitirían o comercio inglés nas colonias españolas. Coa paz os requerimentos da Armada son menores, o Capitán Orozco conseguiría a súa praza vacante posiblemente en Ferrol, tendo en conta que en 1607 estaba xa establecido e moi integrado na vida da cidade, pois era rexedor e xa comezara a dedicarse ao comercio. É posible que este novo destino fose na escola de artillería que se formou en devandita cidade en 1590, segundo testemuña o veedor xeral da Armada Pedro López de Soto²³, para instruír aos artilleros de campaña, algo necesario dados os malos resultados deste corpo na

20. AGS. Guerra Antigua. Leg. 510.

21. AGS. Guerra Antigua. Leg. 505-128.

22. AGS. Guerra Antigua. Leg. 472- 249.

23. VICENTE MAROTO, I. *Las escuelas de Artillería en los siglos XVI y XVII*, en “Quaderns d’Història de l’Enginyeria” V (2002-2003).

Xornada de Inglaterra fronte aos ingleses, auténticos mestres nesta arte²⁴. Uns anos despois atopamos un expediente da Real Audiencia de Coruña de 1629 que nos fala dun destino militar que ocuparía ao redor de 1623:

“En nombre del Capitan Alonso de Orozco entretenido por su majestad en el presidio²⁵ de esta ciudad” “hes Hijodalgo notorio de solar conocido y descendiente de tales (...) y principal capitán entretenido por su majestad en Coruña y rico haçendado”²⁶.

O pazo da Ribeira de Maniños

Tras o seu paso pola Armada atopámonos ao capitán Orozco en 1607 exercendo como rexedor da vila de Ferrol. Compaxina o cargo con ocupacións mercantís como a venda de viño, Ferrol transformouse nun centro de aprovisionamento das tropas e un reclamo por tanto para mercaderes e homes de negocios. Cóstanos así unha obriga duns veciños de Ares:

“...cada uno de ellos dara y pagara deuda buena leal y berdadera y conocida al capitan Alonso Orozco regidor de la villa de Ferrol o a la persona que para ello su poder uviere es a saber ciento treinta y tres reales y treinta y un marabedis los quales confesaron deberle por razon de ciento quarenta y cinco açumbres de vino tinto...”²⁷.

O capitán remata vivindo na beira sur da ría de Ferrol, na súa casa da Ribeiroa en San Salvador de Maniños.

O 18 de xaneiro de 1643, un ancián e enfermo Alonso de Orozco, testa *“verbo ad verbum”* ante o cura reitor de Maniños, don Francisco Fernández Barral. O testamento será protocolizado por Pedro de Abelleira, escribano de Ferrol, o 1 de xullo dese ano²⁸. Alonso morre o 28 de xullo de 1643 na súa casa de Ribeira en Maniños.

No que respecta ao seu o seu funeral dispuña ser enterrado dentro da igrexa parroquial de Maniños na capela maior deixando:

24. VV.AA. *Historia...*, O.c., 141.

25. O concepto de presidio non é o actual. Refírese a un acuartelamento, a súa presenza no posto posiblemente non tivese que ser permanente, o que facilitaríaa a súa residencia en Maniños.

26. ARG. Fondo de la Real Audiencia. Sig. 17/98.

27. ARG. Real Audiencia 21246/76.

28. ARG. Real Audiencia 25536/26, o testamento consultado e un traslado que se atopa dentro de este pleito.



Pazo da Ribeira en Maniños

“...por via de dotacion y limosna perpetua a la fabrica de dha iglesia para mi y mis dezendientes perpetuamente una leyra mia propia que fue de Teresa Viziosa...”.

O capitán Alonso deixou como descendencia catro fillas naturais. No seu testamento maniféstao:

“...declaro y digo que y siendo soltero ube a anxela de orozco muxer de Pedro de Luazes scrivano vezino del Ferrol, de una muxer soltera y a doña maria de orozco muxer de don Alonso Crespo y Francisca de Orozco muxer Pedro Lopez vezino de Santiago de Francia, las ube asimesmo siendo soltero de otra muxer soltera=y ansimesmo siendo soltero uve a Ana de Orozco muxer de Pedro Pineyro da Veyga escrivano vezino de la villa de Neda de una muxer cassada llamada Ana Diaz, natural de un lugar llamado Lesa, tierra de la Rioxa...”.

As súas catro fillas son:

- Ángela de Orozco. da súa nai non temos ningunha referencia documental. Ángela contraeu matrimonio con Pedro de Luaces, escribano. Foron veciños de Ferrol.
- Ana Díaz de Orozco²⁹. Foi a súa nai outra Ana Díaz, unha muller casada, oriún-

29. O capitán Orozco defenderá o honor familiar interpoñendo un pleito contra o fidalgo de Franza Martín Vidal a quen acusa de prometer matrimonio á súa filla Ana de Orozco, “y debajo de este prometimiento tuvo con ella trato carnal” para despois casar con outra muller. Reclámalle 2.000 ducados en concepto de “indemnización”, algo común na época xa que en 1577, por exemplo, un alcalde arrestou ao duque de Feria por terse casado coa filla dun aristócrata, cando lle dera a súa promesa á irman doutro. ARG. Fondo de la Real Audiencia. Sig. 17/98.

da da Rioxa. Ana Díaz de Orozco contraeu matrimonio co escribano Pedro Piñeiro da Veiga, veciños da vila de Neda.

- Francisca de Orozco. Bautizada en Maniños o 14 de novembro de 1607. É filla, do mesmo xeito que a súa irmá María, de María Juárez, sendo solteira. Francisca de Orozco contrae matrimonio, o 19 de novembro de 1637, en Maniños, con Pedro López de Leiro, veciño de Santiago de Franza.
- María Orozco contrae matrimonio en San Salvador de Maniños, o 28 de abril de 1640, con don Alonso Lozano, fillo do sarxento Alonso Crespo Lozano e Orosia de Porras. Lozano era natural da parroquia de Sta. María da Coruña onde nacera o 11 de novembro de 1623³⁰.

É este matrimonio quen herda a casa da Ribeira, así se fai constar no citado testamento:

“...iten digo que yo prometi a Don Alonso Crespo en dote y casamiento con mi yxa Ana de Orozco la cassa en que bibo con la mas azienda qu constara de la scritura de dote..”.

A propiedade pasará logo a mans da neta do capitán, Pascua de Orozco (San Salvador de Maniños 1646-1711) quen casa en 1669 en Maniños con Alonso de Leiro³¹.

A propiedade da facenda familiar acabaría orixinando un preito entre os herdeiros, descendentes de Pascua de Orozco. Na executoria do citado preito, en 1783, ao falar da casa principal descríbese a propiedade:

“...la cual se compone de cocina, casa de horno, salas, corredores, caballerizas de ganados, bodegas corral huerta y palomar circundado sobresi con algunos arboles frutales e infructiferos a la parte del



Escudo da familia Bermúdez de Castro pertencente ao Pazo

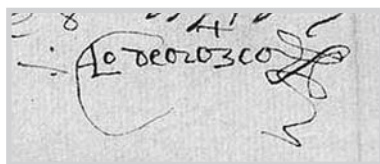
30. AHDS. Coruña, Sta. María do Campo.

31. AP. SAN SALVADOR DE MANIÑOS. Libros Sacramentales (B.- M.- D.) I.

vendabal y poniente de dicha casa e inmediato a esta, solo camino en medio, a la parte de entre levante y norte dos bodegas para la recolección de vino junta y pegado a ellas por la parte del poniente una capilla en que se celebra misa y tiene su altar y retablo bastante usado y lo propio las efigies de algunas imagenes que subsisten en el y pegado a todo ello por dicha de entre levante y norte una granga o cerradura circundada de sobresi la mayor parte de parral y rivero (sic.) y dentro de ella algunos arboles frutales y no frutales, una porción de viña otra de prado y otra de (...) y el fonal de todo sito un molino mas reducido que solo contempla piedra moler cuatro meses del año... ”³².

A capela do pazo, demolida a mediados do século XX, estaba adicada a “*Os Desposorios da Nosa Señora*”³³ Foi edificada e custeada por María Ventura de Orozco e Lozano e o seu marido, Melchor Bermúdez Sanjurjo que contraeron matrimonio en Maniños o 6 de agosto de 1693³⁴. Consérvase unha labra heráldica dos Bermúdez.

A casa grande ou pazo da Ribeira de Maniños, tamén é coñecida como pazo dos Montenegro ou dos Bermudez. Aínda hoxe evócanos un pasado fidalgo, a lembranza do capitán Alonso de Orozco, curtido en mil batallas e que viviu nesta parróquia máis de 30 anos, a comezos do século XVII.



32. ARChV. Executorias 3518.0038.

33. AP. SAN SALVADOR DE MANIÑOS. Libro de Fábrica II.

34. AP. SAN SALVADOR DE MANIÑOS. Libros Sacramentales (B.- M.- D.) I.

BIBLIOGRAFIA

- Combate de isla Flores (Azores). Apresamiento del Revenge y muerte de Richard Grenville (1591)*, en "Revista de Historia Naval" 51 (1995).
- FERNÁNDEZ DURO, C., *Armada Española desde la unión de los reinos de Castilla y Aragón*, Vol.III, Madrid, 1897
- GONZÁLEZ, M. *Las aventuras del galeón San Martín, un símbolo de la Armada Invencible*, en "Historia de Iberia Vieja" 89 (2012).
- GRACIA RIVAS, M. *La sanidad en la jornada de Inglaterra (1587-1588)*, Editorial Naval, Madrid, 1988.
- GRACIA RIVAS, M. *La campaña de Bretaña (1590-1598) Una amenaza para Inglaterra*, en "Cuadernos monográficos del instituto H/Lrtorzkt y Cultura Naval" 20 (1993).
- MARTIN C. e PARKER, G. *La Gran Armada*, Editorial Planeta, Barcelona, 2011.
- PARKER, G. *Felipe II. La biografía definitiva*, Editorial Planeta, Barcelona, 2010.
- PAZZIS PI CORRALES, M.de. *La Armada de los Austrias*, Real Sociedad de Amigos del País y Dpto. de Historia Moderna de la Universitat de Valencia, Valencia, 2001.
- SALAS, R. de. *Memoria histórica de la artillería española*, Madrid, 1931.
- VICENTE MAROTO, I. *Las escuelas de Artillería en los siglos XVI y XVII*, en "Quaderns d'Història de l'Enginyeria" V (2002-2003).
- VV.AA. *Historia de Ferrol*, Coruña, Vía Láctea Editorial, 1999.

FONTES

- AGS. Guerra Antigua. Leg. 394-312
- AGS. Guerra Antigua. Leg. 472-249
- AGS. Guerra Antigua. Leg. 505-128
- AGS. Guerra Antigua. Leg. 510
- AGS. Guerra Antigua. Leg. 510/135
- AHDS. Coruña, Parroquia de Sta. M^a do Campo.
- AP. San Salvador de Maniños. Libros Sacramentales. Bautismos, Matrimonios y Defunciones I
- AP. San Salvador de Maniños. Libro de Fábrica II
- ARG. Real Audiencia. Sig. 17/98
- ARG. Real Audiencia 21246/76
- UI. Bertendona Papers.
- AGS Archivo General de Simancas.
- AHDS Arquivo Historico Diocesano de Santiago.
- AP Arquivo Parroquial.
- ARG Arquivo do Reino de Galicia.
- UI. Universidade de Indiana